

terorganisationer samt universiteten i Oxford och Rouen. Engagerade mecenater som tycks ha valt att vara anonyma avtackas också för sitt finansiella stöd.

Vad som inte nämns är att det krävts ett visst mått av både metodologisk kompromissvilja och överseende med avvikelser från den tänkta ämnesinriktningen för att hålla ihop en så mångskiftande samling bidrag. Titeln "Kroppen och dess bilder" – avbildningar? representationer? metaforer? – lider av en viss vaghet och är kanske avsiktligt vald för att lämna maximalt spelrum för medarbetarna. Framtiden får utvisa vilka uppslag och insatser som blir mest fruktbara bland blommorna i denna brokiga bukett.

Sven Björkman

Aina Aske & Maria Forneheim (red.), *Västerhavets kulturarv: kulturmöter i skandinavisk periferi* (Göteborg & Larvik: Göteborgs stadsmuseum & Larvik kommune, 2011). 165 pp. [<http://www.vesterhavetskulturav.info/LinkClick.aspx?fileticket=K4sIRoaI8p0%3d&tabid=823>]

Denne antologi er et led i et EU-program "Interreg IVA, Västerhavets kulturarv", der blev gennemført i årene 2009–2011, og som også blev støttet af norske midler. Projektets mål var at formidle den fælles kulturarv omkring Kattegat-Skagerrak med sigte på at "revitalisere den vardagsintegration som tidligere fanns i Kattegat-Skagerrakområdet under 1700-talet". Midlerne har især været vandreudstillinger på museer samt kurser og seminarer. Ledende i arbejdet har været Larvik museum og Göteborgs stadsmuseum, hvorfra de to projektledere og redaktører også kommer. Det kunne godt have været nævnt i forordet, at der i 1980-erne var et tilsvarende "Kattegat-Skagerrak"-program, der blev finansieret af forskningsrådene i Danmark, Norge og Sverige, hvor der blant annet

fra Danmark deltog Poul Holm, der udmøntede forskningsresultaterne i sin disputats fra 1991, *Kystfolk: kontakter og sammenhænge over Kattegat og Skagerrak ca. 1550–1914*.

Antologiens forfattere har enten været tæt på projektets ledelse eller har medvirket med oplæg på møderne. Bidragene er inddelt i tre hovedafsnit: 1) Teoretiske overvejelser om regional i modsætning til national historie; 2) Kulturmøder på tværs af tid og rum i regionen; 3) Afsluttende artikler med fokus på nutiden. Det må desværre siges, at såvel bogens hovedtitel som dens undertitel er misvisende. Vesterhavet er for danske og norske læsere ensbetydende med Nordsøen, og kun i det vestlige Sverige betyder "Västerhavet" Kattegat og Skagerrak. Det er ligeledes svært at se disse havområder som en perifer region i Skandinavien. Der er ganske vist herfra langt til Stockholm, men relativt kort afstand til Oslo, Göteborg og København. Når projektet direkte har som mål at undersøge og formidle kulturen i regionen omkring Kattegat og Skagerrak i 1700-tallet, så burde dette fremgå af bogens titel.

Det er naturligvis umuligt på denne afmålte plads at referere samtlige tolv bidrag. Generelt må det siges, at de hver for sig er interessante og læseværdige, men det kniber undertiden med at se deres relevans for projektet. Den indledende artikel "Västerhavets kulturarv-fines den?" er skrevet af Arne Bugge Amundsen, som er professor i kulturhistorie ved Universitetet i Oslo. Artiklen handler nu mest om den nationale norske historieskrivning, der selvfølgelig var meget vigtig i bestræbelserne på at skabe en norsk national identitet efter 1814. Han vover vist pelsen ved på side 12 at skrive: "Det var tilfældighederne som skapte den nye norske staten". Anmelderen har ellers lært, at det nærmest var en naturlov, at det nationalt bevidste norske folk brød ud af 400-års natten. Amundsen besvarer ikke spørgsmålet, som rejst i artiklens overskrift. Han nøjes med at konstatere, at eliten tydeligvis havde den sam-

me materielle kultur på herregårdene omkring havet, hvilket yderligere uddybes i artiklerne af Britta Andersen (Gammel Estrup), og Lars Jacob Hvinden-Haug (Larvik). Dertil kan man tilføje, at dette jo ikke var noget specielt for Kattegat-Skagerrakregionen, men den samme kultur fandtes i hele Nordeuropa.

Den for nyligt afdøde lektor ved Århus Universitet, Niels Kayser Nielsen, har forfattet en generel artikel om "transnational kultur i Kattegat og Skagerrak". Poul Holm viste i 1991, at før fredsslutningerne 1645/1658 var der stærke øst-vest-gående såvel økonomiske som kulturelle forbindelser over Kattegat mellem Halland, Bohuslen og Jylland, men at de derefter blev afløst af nord-sydgående aktiviteter. Niels Kayser Nielsen fremhæver i tilknytning til Nils Erik Villstrand, at før afslutningen af Store Nordiske krig i 1720 var der længere østpå en tilsvarende øst-vestgående akse, der startede ved Nyenskans (fra 1703 kaldet Skt. Petersborg) og gik over Finland og Ålandsøerne til Stockholm og over land til Göteborg. Især efter afståelsen af Finland i 1809 blev også denne akse vendt til retningen nord-syd. Han mener endvidere, at i Norge var det kun odelsbønderne, der var rigtige nordmænd, mens grevskaberne i Vestfold var minder om danskerne. På tilsvarende måde var det i Danmark efter 1864, hvor de virkelige danskere boede i København, "da vi var sluppet af med de fæle nordmænd og slesvig-holstenere".

Som eksempler på transnationale kulturtræk nævner Kayser Nielsen, at man på Skagen spiser tranebær til stegt rødspætte ligesom i Norge og Sverige, mens man i Ålbæk og Frederikshavn spiser tyttebær og tilmed noget så vederstyggeligt som brun sovs til stegt fisk, noget ingen andre danskere kunne finde på. Men det gør man også i Halland. Så det transnationale kultur møde er hermed dokumenteret. Det undrer mig lidt, at hverken i denne eller nogen af de andre artikler i bogen nævnes den norske skudehandel på Nordjylland især

Jammerbugten. De fladbundede skuder gik helt ind på sandstranden og lossede deres ladning af jern og træ, hvilket der var massiv mangel på i Nordjylland, mens de til gengæld tog korn med tilbage. Det kunne også bemærkes, at de danske landmænd fra 1735 til 1788 havde monopol på at producere korn til det umættelige norske marked, på samme måde som nordmændene havde et jernmonopol i Danmark. Det fremmede naturligvis også kontakterne over Skagerrak. Det er der ikke noget tilfælde, at den høje, fossile kystklint langs Jammerbugten ved Slettestrand hedder Lien, lige som der er en meget besøgt Skt. Olavs kilde.

I det første Kattegat-Skagerrakprojekt fremførte Peter Ludvigsen på et symposium i 1981 synspunktet, at der var en særlig Vesterhavsregion bestående af små bebyggelser med ensartet økonomisk og kulturelt præg, hvor kontakten over havet var et naturligt element "bestemt af den komparative mangelstruktur" (citeret af Christer Ahlberger i artiklen "På spaning (spor) efter Västerhavets kulturarv", s. 68). Poul Holm (1991, s. 15) gik imod dette, da han mente, at købstædernes rolle for handelen var meget større end kysthandelen. Christer Ahlberger fortsætter i bogen denne interessante diskussion ved at fremhæve, at til trods for de blomstrende købstæder var der alligevel en fælles kystkultur rundt om Kattegat-Skagerrak. Det sidste ord er forhåbentlig ikke sagt i denne sag.

Per Hallén fra Ekonomisk-historiska institutionen på Handelshøjskolen i Göteborg har bidraget til værket med en stor og perspektivrig artikel om de økonomiske strukturer i 1700-tallet omkring "Västerhavet". Selv om København hele tiden var den eneste rigtige storby i regionen, viser Per Hallén hvordan Göteborg fik en mere og mere dominerende placering som den centrale handels- og søfartsby blandt andet på bekostning af Ålborg. Det har i oversigtslitteraturen hidtil været overset, at Kattegat ligesom i 1500-tallet oplevede et nyt sildeeventyr i den sidste halvdel af

1700-tallet, hvor sildestimerne fra omkring 1750 forlod Limfjorden og farvandet ud for Ålborg for igen at vise sig ved den nu svenske vestkyst. Den saltede sild blev især eksporteret til østersøområdet, hvorfra skibene medtog hør, hamp og korn. Saltet blev hentet i havne i Portugal og Middelhavsområdet, hvortil der blev leveret sildeolie (tran) samt kolonialvarer, der var hentet i England til gengæld for svensk træ og jern. Næsten alle havne i den østlige del af "Västerhavet" var involveret i denne fangst, saltning og handel, og de store handelshuse i Göteborg var engagerede i at skaffe kapital og skibe ofte på kredit fra Holland og England. Det er lidt mærkeligt, at Per Hallén tilsyneladende ikke har brugt Øresundstoldregnskabene i sin undersøgelse. De har ellers de sidste år været meget let tilgængelige på nettet (<http://www.soundtoll.nl>).

Særdeles interessante er også Britta Andersens artikel om herregården Gammel Estrup i Jylland som et symbol på magt og Jesper Munk Andersens undersøgelse af lensgrevinde Benedicte Margrethe Brockdorffs skiftende positioner i det danske-norske rige under enevælden. Det samme er tilfældet med de tilsvarende bidrag af Lars Jacob Hvinden-Haug om herregården og parken i Larvik, som også behandles af Aina Aske og Gro Stalsberg. Men som tidligere antydet, er der ikke gjort meget ud af de nordiske aspekter i disse arbejder, og det var vel egentlig meningen med at gøre dem til en del af projektet, lige som det er svært at se, at de bidrager til dets målsætning om at revitalisere den hverdagsintegration, som fandtes i området i 1700-tallet, selv om anmelderen har fået stor lyst til at besøge Larvik. Afslutningsvis skal jeg fremhæve, at til trods for de kritiske bemærkninger er der tale om en god og spændende bog, der forhåbentlig vil inspirere mange til at gå videre med de enkelte emner i et nordisk eller europæisk perspektiv.

Karl-Erik Frandsen

Pierre-Yves Beaurepaire, Kenneth Loiselle, Jean-Marie Mercier & Thierry Zarcone (red.), *Diffusions et circulations des pratiques maçonniques XVIIIe–XXe siècle*, Franc-Maçonneries I (Paris: Classiques Garnier, 2012). 355 s.

Med standardverk som *L'Europe des francs-maçons* (2002) och *La France des Lumières* (2011) har historikern Pierre-Yves Beaurepaire framträtt som en av Frankrikes främsta uttolkare av idéutvecklingen under 1700-talet. Ett genomgående tema i hans forskning är begreppet *sociabilité* (sociabilitet) – här med betydelsen av de faktorer som förenar personer i sociala praktiker – liksom frågan om hur upplysningens idéer spreds genom olika kulturella och diplomatiska nätverk. Titeln på samlingsvolymen, *Diffusions et circulations*, utgör således i sig en programförklaring för huvudredaktören Beaurepaires teoretiska utgångspunkt i uppkomsten av sällskap med politiska och religiösa ideal som utvecklas och sprids. Artiklarnas fokus ligger på frimurarlogernas ideologi, deras transnationella "diffusion", inbördes samverkan med och inverkan på övriga samhället. I linje med tanken om en "kongregationalistisk" mångfald inom och mellan dessa sociala praktiker, har den nya bokserien, vari denna volym utgör första delen, döpts i pluralis till "Franc-Maçonneries".

I inledningen "Quel avenir pour les *Masonic studies*?" ger Beaurepaire en historiografisk översikt över forskningen om fenomenet frimureri såsom den etablerats från 1980-talet fram till idag. De mest framträdande forskarna presenteras: amerikanarna Margaret Jacob (UCLA), Kenneth Loiselle (Yale) och Jessica L. Harland-Jacobs (University of Florida), Janet Burke (Arizona State University); italienarna Gerardo Tocchini (Università Ca' Foscari Venezia) och Vincenzo Ferrone (UNITO); tyska Stefan-Ludwig Hoffmann (Universität Bielefeld/University of California, Berkeley); Andreas Önnersfors (Lunds universitet). Beaurepaire utpekar därefter de forskningscentra